

Кучерук Оксана, Білявська Вікторія. Формування риторичної культури студентів-полоністів з використанням інтерактивних методів навчання // Українська мова і література в школах України. – 2020. – №6. – С. 3-6.

УДК 378.1:811.162.1-057.87

ФОРМУВАННЯ РИТОРИЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ-ПОЛОНІСТІВ З ВИКОРИСТАННЯМ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ

Оксана КУЧЕРУК, доктор педагогічних наук, професор кафедри світової літератури та методик викладання філологічних дисциплін ННІ філології та журналістики Житомирського державного університету імені Івана Франка

Вікторія БІЛЯВСЬКА, кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри світової літератури та методик викладання філологічних дисциплін ННІ філології та журналістики Житомирського державного університету імені Івана Франка

У статті розглянуто проблему риторичної підготовки студентів-полоністів. На основі аналізу і синтезу науково-методичних ідей окреслено особливості інтерактивного підходу до навчання та розглянуто ефективні методи його реалізації в процесі формування риторичної культури майбутніх учителів-полоністів. Запропоновано відповідні методичні рекомендації до використання навчальних ігор, методу storytelling, взаємного розбору риторичного виступу, спільного створення польськокомовної соціальної реклами з використанням засобів ІКТ, оксфордських дебатів. Наголошено на тому, що розглянуті методи сприяють формуванню лінгвокогнітивного тезауруса, залучають студентів-білінгвів до діалогу, дають змогу практикувати риторичні вміння під час взаємного створення й аналізу текстів студентських виступів.

Ключові слова: методика навчання іноземної мови, риторика, риторична культура, студенти-полоністи, інтерактивний підхід до навчання, інтерактивні методи навчання.

КУЧЕРУК ОКСАНА, БИЛЯВСКАЯ ВИКТОРИЯ. ФОРМИРОВАНИЕ РИТОРИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ СТУДЕНТОВ-ПОЛОНИСТОВ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ИНТЕРАКТИВНЫХ МЕТОДОВ ОБУЧЕНИЯ

В статье рассмотрена проблема риторической подготовки студентов-полонистов. На основе анализа и синтеза научно-методических идей обозначены особенности интерактивного подхода к обучению и рассмотрены методы его реализации в процессе формирования риторической культуры будущих учителей-полонистов. Предложены соответствующие методические рекомендации к использованию обучающих игр, методу storytelling, взаимного разбора риторического выступления, совместного создания польскоязычной социальной рекламы с использованием средств ИКТ, оксфордских дебатов. Отмечено, что рассмотренные методы способствуют формированию лингвокогнитивного тезауруса, привлекают студентов-билингвов к диалогу, позволяют практиковать риторические умения во время взаимного создания и анализа текстов студенческих выступлений.

Ключевые слова: методика обучения иностранному языку, риторика, риторическая культура, студенты-полонисты, интерактивный подход к обучению, интерактивные методы обучения.

KUCHERUK OKSANA, BILYAVSKA VICTORIA. THE FORMATION OF STUDENTS-POLONISTS' RETORICAL CULTURE USING INTERACTIVE TEACHING METHODS

The article deals with the problem of rhetorical training of students-Polonists. On the basis of the analysis and synthesis of scientific and methodological ideas the features of the interactive approach to teaching are outlined and the effective methods of its realization in the process of formation of rhetorical culture of future

teachers-Polonists are considered. Appropriate methodological recommendations for the use of educational games, the storytelling method, the mutual analysis of rhetorical speech, the joint creation of Polish-language social advertisement using ICT, Oxford debates are offered. It is emphasized that the considered methods contribute to the formation of a linguistic-cognitive thesaurus, involve bilingual students in dialogue, and make them practice rhetorical skills during the joint creation and analysis of the texts of students' speeches.

Key words: *foreign language teaching methodology, rhetoric, rhetorical culture, students-Polonists, interactive approach to learning, interactive teaching methods.*

В умовах євроінтеграційних процесів, розширення зв'язків між українськими і зарубіжними організаціями, зокрема польськими (оскільки Польща як країна Європейського Союзу є близькою до України територіально, ментально, культурно, історично), у сфері вітчизняної освіти актуальною постає проблема вдосконалення фахової підготовки майбутніх філологів, які вивчають польську мову як іноземну. Одним із важливих аспектів такої підготовки є формування в студентів риторичної культури, пов'язаної з культурою гуманістично орієнтованого мислення. Відповідний освітній процес має ґрунтуватися на активному спілкуванні, співпраці викладача зі студентами, студентів між собою на засадах взаємоповаги, емпатії, кроскультурності, доказового й образного мовлення, з використанням засобів сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, що в майбутньому забезпечить ефективне виконання професійних і суспільних ролей.

Для розв'язання окресленої проблеми на заняттях, пріоритетними з яких залишаються традиційні, зокрема лекція, практичне заняття, семінарське заняття, важливим є вибір інтерактивних методів навчання студентів. Упровадження цих методів в українському ЗВО з метою формування риторичної культури майбутнього вчителя-полоніста дасть змогу урізноманітнити навчальні заняття та підвищити множинну мотивацію

студентів-філологів – мотивацію до пізнання, навчання, спілкування, лідерства тощо.

Останніми десятиліттями поживався інтерес науковців до риторики, до риторизації освіти та до формування й розвитку риторичних умінь. Розгляд питань риторики у зв'язку з теорією комунікації простежуємо в працях таких дослідників, як А. Капська, Т. Космеда, Г. Палиця та ін. У роботах А. Габідулліної, Л. Горобець, Т. Ладиженської, В. Нищети, М. Пентилюк та ін. висвітлено окремі аспекти проблематики риторичної освіти. У сучасних відповідних наукових студіях можна виокремити кілька основних тенденцій: дослідження особливостей педагогічного спілкування (Н. Волкова, А. Нікітіна, О. Семенов, Т. Симоненко); вивчення питань формування риторичної майстерності, риторичної компетентності й риторичної культури учнів, студентів (Г. Бондаренко, Н. Голуб, О. Горошкіна, Г. Клочек, Л. Мацько, Г. Сагач); дослідження питань формування професійно орієнтованої риторичної підготовки (І. Дроздова, С. Караман, О. Караман, А. Курінна) та ін. Зокрема, у колективній монографії [3] розглянуто теоретичні питання педагогічної риторики і практичні аспекти формування риторичної майстерності майбутнього вчителя-словесника. Попри інтерес дослідників до різних аспектів навчання риторики, у лінгводидактиці риторичний потенціал польськомовної освіти українських студентів-філологів розкрито неповною мірою, зокрема проблема використання інтерактивних методів з метою риторичної підготовки педагогів-полоністів розроблена недостатньо.

Мета статті – окреслити особливості інтерактивного підходу до навчання та розглянути ефективні методи його реалізації в процесі формування риторичної культури майбутніх учителів-полоністів.

За словами О. Путістіної, перехід у викладанні іноземних мов від комунікативного до комунікативно-інтерактивного та інтерактивного підходів втілює ідею структурування та розвитку освітнього простору на основі взаємодії і багатоманіття стосунків усіх суб'єктів освітнього процесу. Інтерактивний підхід до навчання повністю узгоджується з компетентнісним

підходом, який покладено в основу сучасних освітніх стандартів вищої освіти. І інтерактивний, і компетентнісний підходи до навчання за своєю суттю є модифікаціями діяльнісного підходу, основи якого заклали С. Рубінштейн, О. М. Леонтьєв, П. Гальперін та ін. [4, с. 1].

Інтерактивний підхід до навчання – це методологічний орієнтир до побудови та організації освітнього процесу за моделлю активної взаємодії, співпраці всіх суб'єктів навчально-виховного процесу, що дає кожному студентові змогу самореалізуватися, набутися особистісного-професійного досвіду. Як слушно зазначає О. Тарнопольський, за умови інтерактивного навчання саме взаємодія між тими, хто навчається, виходить на перший план замість взаємодії за схемою «викладач – студенти», як у традиційному навчальному процесі. Навчаючись за інтерактивною моделлю, ті, хто навчаються, взаємодіють не тільки між собою та з викладачем і тими навчальними матеріалами, які приходять до них через викладача (підручники, посібники тощо, дібрані викладачем, на основі яких організується курс). Вони мають також взаємодіяти з навколишнім середовищем і позанавчальними джерелами інформації для того, щоб виконувати свої навчальні завдання. Зокрема, якщо вони шукають інформацію для своїх презентацій у мережі Інтернет не на навчальних, а на професійних сайтах, то має місце взаємодія з позанавчальним джерелом інформації [5, с. 129].

Застосовуючи інтерактивний підхід до формування риторичної культури студентів-філологів, важливо врахувати думку О. Залюбівської, що риторична культура як складне, багатоаспектне поняття корелюється з поняттями мовленнєвої, комунікативної культури, комунікативної компетентності, але не вичерпується ними. Риторична культура пов'язана не просто з умінням говорити, а з «триєдиним» умінням впливати на розум, почуття і волю слухача. У визначенні риторичної культури необхідно виділити духовно-моральний аспект. Через риторичну культуру виявляється здатність особистості реалізовувати у своїй риторичній діяльності прагнення до більш справедливого світу, до вдосконалення таким чином себе й суспільства. Рівень риторичної

культури особистості варто визначати не лише за дотриманням мовцем законів риторичної діяльності, а й за рівнем свободи й творчості в ній. Мовець, що володіє риторичною культурою, є продуктом культури й через свою риторичну діяльність долучається до творення культури [1, с. 47].

Зазначене стосується переосмислення методичних засад риторичної підготовки майбутніх учителів польської мови через призму інтерактивного підходу до навчання. У контексті цього особливу увагу варто приділяти інтерактивним технологіям навчання, які базуються на ефективних інтерактивних методах навчання, що уможливають збагатити студентів теоретичними знаннями і практичними вміннями професійного та побутового спілкування, вдосконалити культуру мовлення, стимулювати й активізувати їхні ораторські здібності. Таке навчання неможливе без міжособистісної взаємодії студентів.

З-поміж інтерактивних методів окремо варто наголосити на таких, як *навчальні ігри, груповий storytelling, взаємний розбір риторичного виступу, спільне створення польськомовної соціальної реклами з використанням засобів ІКТ, оксфордські дебати* та ін.

Формування риторичної культури студента-філолога – тривалий і багатогранний процес, що передбачає врахування різних її аспектів: морально-етичного, емоційно-інтелектуального, соціокультурного, мовного, мовленнєвого, комунікативно-прагматичного, власне риторичного, професійного. В основі цього процесу лежить ідея розвитку мислення і мовлення мовної особистості майбутнього фахівця.

У справі формування риторичної культури студентів-філологів одним із найбільш продуктивних інтерактивних методів є *навчальна гра*. Переваги навчальної гри в тому, що вона виконує низку функцій, з-поміж них науковці (О. Пометун, Л. Пироженко) виділяють такі: розвивальну (забезпечує під час навчальної діяльності розвиток творчого потенціалу студентів, їх самостійності в оволодінні методами отримання необхідних знань), комунікативну (реалізується через організацію спілкування, регулювання міжособистісних

відносин, виникнення механізму саморегуляції поведінки), активізувальну (передбачає стимулювання пізнавальних процесів, інтересів, потреб), інформаційну (проявляється у спрямованості змісту гри на соціальні, психологічні та методичні проблеми), функцію інтеграції знань (забезпечує міжпредметні зв'язки між курсами загальних об'єктів вивчення) [2, с. 45-67].

До типів навчальних ігор, які найчастіше використовуються на заняттях практичного курсу польської мови, відносять *domino*, *gra planszowa*, *krzyżówka*, *memory*, *ping-pong*, *puzzle*, *tabu* і *znajdź błąd!* [7]. Кожен із зазначених типів ігор можна застосовувати по-різному відповідно до рівня польськомовної підготовки студентів, цілей навчання та пристосовувати до різних тем.

Гра *domino* (доміно) розрахована для роботи на загал або в малих групах (2-4 особи). Кожна команда отримує підготовлений заздалегідь викладачем комплекс змішаних карток із відповідною лексикою та розкладає їх на столі. Студенти мають по черзі аргументовано додавати по одному елементу до того моменту, поки не утвориться замкнена фігура. Наприклад, для гри «*Domino protestujących*» за темою «*Zaduszki*» з підручника «*Krok po kroku polski. Poziom 2*» [6, с. 92-99], яка передбачає засвоєння та використання лексики, пов'язаної з польськими традиціями та протестними рухами в історії Польщі ХХ століття, використовуємо такі словосполучення: *wyrazić protest*, *manifestacja narodowa*, *cenzura prasy*, *domagać się prawdy*, *nieprzestrzeganie prawa*, *ograniczenie swobody*, *protestować przeciw*, *zyskać wymiar polityczny*, *odbiór społeczny* та ін. Якщо студенти мають вищий рівень володіння польською мовою, організуємо цю гру по-іншому. Викладач перемішує картки із частинами зазначених вище словосполучень та викладає їх літерами вниз. Перший студент має витягнути один елемент доміно, подати його логічну пару та скласти із отриманим словосполученням речення. Група в цей час також працює, адже саме вона оцінює правильність словосполучення та речення. Кожен студент по черзі витягує іншу картку – і ситуація повторюється. Цей тип гри допомагає сформувати необхідну мовленнєву компетентність, яка є важливою частиною риторичної культури студентів-полоністів. Для теми

«Zielono mi!» використовуємо цей тип гри на основі словосполучень, які стосуються екологічних проблем та захисту довкілля.

Гра tabu (табу) дає змогу засвоїти вивчену лексику та ввести її в активний словниковий запас студента. Гра відбувається на загал, учасники витягують по черзі картки зі словами чи ілюстраціями. Їхнім завданням є подати дефініцію, описати зображений предмет, не називаючи його та не вживаючи виділених слів, які позначені як табу. Особа, яка представляє це слово, має так довго його описово пояснювати, поки група не здогадається, про що йдеться. Наприклад, під час вивчення теми «Teatr żywych fotografii», у якій розглядається лексика, присвячена кінематографу, можна використати цей тип гри під назвою «Filmowe tabu». Студенти-білінгви мають подати польською мовою визначення слова kino (кінотеатр, не використовуючи при цьому слів film (фільм), ekran (екран)): *To miejsce, do którego chodzimy, żeby oglądać coś interesującego. Musimy mieć bilety. Jest tam dużo krzeseł/foteli, często jest klimatyzacja.*

Навчання мови, формування риторичної культури не може бути ефективним без поєднання мови та культури. У процесі групового (інтерактивного) опанування соціокультурної теми «Спорт» можна використати гру «Sportowe tabu», ускладнивши завдання наявністю трьох категорій: sprzęt (спортивний інвентар), sportowiec (назва спортсмена), dyscyplina (вид спорту). Приклад визначення: *Sanki – to jest sprzęt, którego dzieci używają zimą. Można na tym siedzieć i jechać.* Не вживаючи слів śnieg (сніг) та bobslej (бобслей). Для достатньо підготовлених студентів варто це завдання ускладнити, збільшуючи кількість слів-табу.

Цінність наведених ігрових завдань насамперед у тому, що вони на початковому етапі формування риторичної культури майбутніх учителів польської мови збагачують їхній словниковий запас і формують фонові знання (лінгвокогнітивний тезаурус). Рівень доказовості, впливовості мовлення польською мовою, сукупність мовних засобів, які використовує студент, змінюються в процесі набуття мовнокомунікативного і соціокультурного

досвіду, накопичення словникового запасу і граматичних конструкцій, розвитку інтелектуальних потреб і структур мисленнєвої діяльності.

Груповий storytelling – метод, який передбачає створення й розповідання історій, з використанням образного мовлення, прикладів із життя, прислів'їв, приказок тощо. Наприклад, «*Jako student medycyny stał się jednym z najbardziej znanych projektantów*» – о słynnym włoskim projektancie Giorgio Armani («Як студент-медик став одним із найвідоміших дизайнерів» – про відомого італійського модельєра Джорджіо Армані); «*Miejsce retoryki w życiu nauczyciela*» («Місце риторики в житті вчителя») та ін. Такий метод розвиває в студентів вміння спільно готувати текст промови і правильно, чітко, виразно виголошувати його; навчає інформувати, пояснювати інформацію, виділяти з доказів найсильніші, доводити, впливати на аудиторію переконливим мовленням і невербальними засобами.

Корисним інтерактивним методом, що розкриває риторичний потенціал студентів, є взаємний **розбір виступу одногрупника** (аналітичний відгук), що забезпечує зворотний зв'язок у процесі навчання: студент, який виголошував виступ (розказував історію), отримує від кожного члена групи аналіз його виступу, водночас і сам дає аналітичний відгук кожному студентові, який виступав. У результаті інтерактивної аналітичної роботи студентів шліфуються їхні вміння говорити змістовно, образно, влучно, однозначно, культуровідповідно, використовуючи правильні наголоси, переконливу інтонацію, докази.

У процесі формування риторичної культури студентів-філологів під час вивчення польської мови ефективним є спільне **створення польськомовної соціальної реклами** з використанням засобів ІКТ – метод, який дає змогу виробляти навички стисло, влучно, конструктивно й образно переконувати інших за допомогою креолізованого тексту. Предметом такої реклами можуть бути освітні послуги (наприклад, курси польської мови) чи ін.

Оксфордські дебати – метод публічної дискусії, який ґрунтується на традиціях британської Палати громад. Важливим є поділ учасників дебатів на

дві команди промовців. У дебатах вони називаються сторонами: сторона пропозиції – ті, хто «за» тезу, яка обговорюється в дискусії; сторона опозиції – ті, хто «проти» такої тези. Якщо студентська група велика, то до таких дебатів залучається лише її частина. Усі інші учасники є публікою, роль якої обмежена. Оскільки професія філолога пов'язана із педагогічною діяльністю, то варто запропонувати для дебатів тему, яка стосується майбутньої професії, наприклад: «*Prywatna szkoła daje znacznie lepszą edukację – zgadzasz się? Prywatna szkoła – za czy przeciw?*» («Приватна школа дає набагато кращі освітні послуги – ви згодні? Приватна школа – «за» чи «проти»?»); «*Tradycyjne nauczanie zapewnia zrównoważone wyniki edukacyjne, w porównaniu do uczenia się na odległość, – zgadzasz się*» («Традиційні шкільні заняття забезпечують сталі освітні результати, порівняно з дистанційною формою навчання», – ви згодні?); «*Czy tradycyjne metody edukacji w warunkach szybkiego rozwoju digitalizacji edukacyjnej mają szansę na sukces?*» («Чи мають шанси на успіх традиційні методи навчання в умовах стрімкого розвитку діджиталізації освіти?»). З погляду риторичної підготовки переваги цього методу в тому, що оксфордські дебати становлять собою тренінг для вироблення навичок публічних виступів: студенти виробляють уміння добирати зміст для виступу з певної теми, дотримуватися принципів побудови виступу, оперувати раціональним і емоційним переконанням, використовувати типологічні аргументи, різні техніки виголошування виступу, полемічні прийоми, а також ефективно використовувати невербальні засоби комунікації. Крім того, для студентів-філологів цей метод корисний тим, що дає досвід презентації себе як майбутнього вчителя-полоніста.

Отже, здійснення риторичної підготовки студентів-полоністів на засадах інтерактивного підходу в українській вищій школі урізноманітнює освітній процес, значно активізує їхню мисленнєво-мовленнєву діяльність іноземною (польською) мовою. У цьому контексті особливий потенціал мають інтерактивні технології навчання, які базуються на інтерактивних методах, що передбачають взаємодію студентів. Розглянуті інтерактивні методи мають

значні переваги в справі формування риторичної культури студентів-полоністів. Такі методи, як навчальна гра, груповий storytelling, взаємний розбір риторичного виступу, спільне створення польськомовної соціальної реклами з використанням засобів ІКТ, оксфордські дебати, сприяють формуванню лінгвокогнітивного тезауруса, залучають студентів-білінгвів до діалогу, дають змогу практикувати риторичні вміння під час взаємного створення й аналізу текстів студентських виступів.

У подальшому варто продовжити дослідження ситуативного використання інтерактивних методів навчання для риторичної підготовки майбутніх філологів польської мови.

Список використаної літератури

1. Залюбівська О. Б. Риторична культура у колі суміжних понять (до питання визначення риторичної культури). Вісник Вінницького політехнічного інституту. 2012. №6. С. 42-47 <http://visnyk.vntu.edu.ua/article/view/2509/2700>.

2. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. – К., 2004. –192 с.

3. Педагогічна риторика: історія, теорія, практика : монографія / [О. А. Кучерук, Н. Б. Голуб, О. М. Горошкіна, С. О. Караман та ін.] ; за ред. О. А. Кучерук. – Київ : КНТ, 2016. – 258 с.

4. Путистина О. В. Интерактивный подход к обучению иноязычной письменной речи студентов в вузе // Научно-методический электронный журнал «Концепт». – 2016. – № 19. – С. 1-4 <https://cyberleninka.ru/article/n/interaktivnyu-podhod-k-obucheniyu-inoyazychnoy-pismennoy-rechi-studentov-v-vuze>

5. Тарнопольський О.Б. Експерієнційно-інтерактивне навчання іноземної мови для спеціальних цілей у немовному ВНЗ: сутність підходу // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти. – 2010. – Вип. 17. – С. 125-133. <http://www-center.univer.kharkov.ua/vestnik/full/199.pdf>

6. Stempek I., Stelmach A. Krok po kroku polski 2. – Kraków : Glossa, 2013. – 160 c.

7. Stempek I. Krok po kroku polski. Gry i zabawy językowe. – Kraków : Glossa, 2019.